

Рівненський державний

гуманітарний університет

Студентський дайджест

Збірник наукових матеріалів здобувачів
вищої освіти

№ 4
2021

Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет

Студентський дайджест

збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти

Випуск 4

Рівне, 2021

УДК 159.9+316.6

Студентський дайджест. Збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти – Випуск 4. – Рівне: РДГУ, 2021. – 145 с.

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету

Виконавчі редактори:

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Корчакова Наталія Вікторівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Павелків Віталій Романович – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Друкується за рішенням Вченої Ради РДГУ (протокол № 12 від
29 грудня 2021 р.)

За достовірність фактів, дат, назв тощо відповідальність несуть автори матеріалів.

10. Лебедева Л.Д. Практика арт-терапії: підходи, діагностика, система занять / Людмила Дмитрієвна Лебедева. – СПб. : Речь, 2003. – 256 с.
11. Лисенкова І.П. Арт-терапія як засіб створення інклюзивного освітнього середовища для успішної інтеграції осіб з особливими освітніми потребами / І. П. Лисенков // Сучасні технології розвитку людини в інтегрованому суспільстві: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 15 травня 2018 року). - Миколаїв: Поліграфічне підприємство СПД Румянцева Г.В., 2018. - С. 230-232.

УДК 159.9

АРТ-ТЕРАПІЯ В РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ З ПРОЯВАМИ ТРИВОЖНОСТІ

Беліченко Уляна, здобувач ОС «магістр»
спеціальності 053 «Психологія», 1 курс, РДГУ
Керівник: Созонюк О.С., канд. психол.наук, доцент

Одним з основних завдань та обов'язкових умов побудови сучасного гуманно-демократичного українського суспільства є створення комфортних умов для всебічного розвитку особистості. Проте в умовах нестабільної соціально-економічної ситуації, невпевненості в завтрашньому дні, зростанням рівня насильства, розвиток дітей зазвичай супроводжується негативними переживаннями, в тому числі підвищеним рівнем тривожності. Найбільш яскраво вираженими ці емоційні переживання є у критичні періоди розвитку, до яких належить перехід із дошкільного віку до молодшого шкільного віку. Закріплення тривожності як особистісної властивості у молодшому шкільному віці може відбуватись через такі характерні психологічні особливості, як недостатня розвиненість емоційно-вольової сфери, підвищена емоційність, сприйнятливність до впливів зовнішніх чинників, загострена внутрішня реакція на них через недостатню зрілість адаптивних реакцій на такі впливи, високий рівень емоційного зараження, низька здатність протистояти думці інших, залежність від оцінок зі сторони дорослих. Водночас, діти молодшого шкільного віку є сенситивними до навчально-виховних та психологічних впливів, що сприяє ефективності корекційної роботи, спрямованої на зменшення рівня їхньої тривожності та попередження негативного впливу цього явища на розвиток особистості в подальших вікових періодах.

Одним з основних методів корекції тривожності молодших школярів є арт-терапія, яка дає змогу впливати на їхні психоемоційні стани через залучення до художньої творчості і створення художнього продукту. Саме тому особливого значення в психологічній науці набувають теоретичні і прикладні дослідження проблем, які стосуються з'ясування сутності явища тривожності (зокрема, тривожності молодших школярів) та способів корекції його проявів з метою забезпечення гармонійного розвитку особистості.

Мета дослідження – перевірити ефективність програми психологічної корекції проявів тривожності у молодших школярів засобами арт-терапії.

Виклад основного матеріалу дослідження. У розумінні більшості дослідників тривожність є змінним психічним станом та водночас рисою особистості. У такому контексті вивчали цей феномен А. Адлер, К. Ізард, А. Леонова, О. Захаров, Н. Пасинкова, Я. Рейковський, Ч. Спілбергер, Ю. Ханін, Х. Хекхаузен та інші. Тривожність як реакція на соціальні впливи була предметом дослідження М. Авенера, Г. Айзенка, О. Воскресенської, В. Кисловської, Н. Лисенко, Н. Левітова, В. Мерліна, Є. Шотт та ін. Вплив особистісних факторів на розвиток тривожності аналізували Л. Бороздіна, Н. Наєнко та ін. Дослідженню проблем діагностики тривожності присвячені паці С. Васьківської, І. Дубровіної, І. Мак-Горські, Р. Овчарової, Т. Ольховецької, Дж Фрідріх. Особливості прояву тривожності у молодших школярів розглядали Л. Брель, О. Захаров, Б. Кочубей, О. Новикова, А. Прихожан, А. Разумова, М. Томчук, С. Томчук.

Значна увага з боку науковців приділялась вивченню проблеми психопрофілактики та психокорекції тривожності (А. Алексєєв, Р. Ассаджолі, Н. Бастун, Л. Божович, М. Буянов, Г. Ісуріна, Л. Костіна, Ш. Левіс, М. Раттер, К. Тонгоног, А. Уоттс та ін.). Зокрема, психологічні аспекти використання арт-терапії з метою впливу на емоційні стани в корекційній роботі були предметом наукового аналізу Є. Беляєвої, І. Борейчук, А. Грішиної, Є. Іванченка, Л. Калініної, Б. Карвасарського, М. Кисельової, О. Копитіна, В. Назаревич, М. Наумбург та ін. Здійснений теоретичний аналіз досліджуваної проблеми дав змогу з'ясувати, що тривожність є негативним емоційним станом, який виявляється в очікуванні ймовірних неприємних, загрозливих подій. Водночас під тривожністю розуміють властивість особистості, що характеризується схильністю сприймати світ як загрозливий і небезпечний на підставі відчуття реальної чи уявної небезпеки.

Це складна реакція, яка здатна мобілізувати людину в ситуації очікування загрози, властива всім і необхідна для оптимальної адаптації до дійсності при помірному її рівні. Якщо ж тривожність набуває якості стійкого особистісного утворення, то вона розглядається як порушення особистісного розвитку і стає перешкодою для нормальної діяльності й повноцінного спілкування.

Ознаками тривожності є:

- соматичні (внутрішні) ознаки – виникають внаслідок хвилювання (поверхнєве дихання, прискорене серцебиття, ком в горлі, сухість у роті, відчуття важкості або болю в голові, слабкість у ногах, почуття жару, холод в області сонячного сплетіння, холодні та вологі долоні, тремтіння рук, біль у животі, несподіване бажання сходити в туалет, сверблячка, відчуття незграбності, поколювання);

- поведінкові (зовнішні) ознаки – виникають як реакція на стан загрози [1; 2].

У молодшому шкільному віці яскраво помітною є емоційна вразливість дітей через відчуття незвичного, яскравого, що можуть зумовлювати переживання радості та навпаки – через відчуття дискомфорту, самотності, неспокою та ін. Адже в школі має місце розширення кількості стресових подій та ситуацій, що викликають негативні переживання, пов'язані з оцінюванням, публічністю, несформованістю адаптаційних механізм до нових умов. Унаслідок таких змін у процесі навчання молодших школярів може розвинутиись підвищена тривожність. Особливою формою тривожності молодших школярів є шкільна тривожність, яка за широтою поняття включає в себе багато аспектів шкільного неблагополуччя та повністю локалізується в шкільній сфері. Така тривожність виражається у хвилюванні, підвищеній занепокоєності з приводу навчальних ситуацій, в очікуванні негативного ставлення до себе, низької оцінки зі сторони вчителів, однокласників, побоюванні помилок та невідповідності вимогам дорослих. Такі діти постійно відчувають себе неадекватними, неповноцінними, невпевненими в правильності своїх дій, поведінки, прийнятих рішень, що може стати причиною розвитку неврозів, порушення пізнавальної діяльності, виникнення психологічних комплексів.

Ефективним методом корекції тривожності молодших дошкільників є арт-терапія, призначена на допомогу шляхом створення арт-терапевтичного продукту засобами мистецтва. Високий рівень результативності арт-терапії забезпечується завдяки простоті використання, цікавості вправ, позитивним емоціям, які виникають у процес творчості. Найбільш ефективними видами арт-терапії в корекційній роботі з тривожністю дітей молодшого шкільного віку є ізотерапія, казкотерапія, пісочна терапія, музикотерапія, що виконують, крім корекційної, діагностичну, комунікативну, регуляторну, когнітивну та розвивальну функції. Цінність арт-терапії полягає у тому, що відтворюючи з її допомогою внутрішні переживання дитини, можна зняти її психологічну напругу, налагодити її відносини з собою і світом.

Дослідно-експериментальна робота виконувалась на базі Львівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Львівської міської ради. Експериментальним дослідженням було охоплено 52 учні 2-х класів віком 7-8 років, розділених на експериментальну (ЕГ – 28 учнів) та контрольну (КГ – 24 учні) групи, а також їх батьки. Відповідно до критеріїв та показників проявів тривожності в молодшому шкільному віці

було обґрунтовано та розроблено методику їх емпіричного дослідження та було використано такі методи дослідження, як спостереження, бесіда, тестування, математичний, статистичний та якісний аналіз отриманих результатів.

Критеріальний вимір компонентів проявів тривожності молодших школярів ґрунтувався на оцінках кожного показника за високим, середнім та низьким рівнями їх вираженості. Рівні ситуативної та особистісної тривожності визначались за допомогою методики «Шкала реактивної (ситуативної) та особистісної тривожності» Ч.Д. Спілбергера-Ю.Л. Ханіна; рівень та характер тривожності, пов'язаної зі школою, аспектами шкільного навчання – за допомогою Тесту шкільної тривожності Т. Філіпса; рівень адаптації до критичних життєвих ситуацій, характер захисних механізмів, психологічних стратегій та способів подолання труднощів за допомогою проєктивної методики «Людина під дощем» О. Романової, Т. Ситько; рівні прояву особливостей емоційної сфери – з допомогою проєктивної методики «Кактус» М. Панфілової; типи батьківського ставлення – за допомогою методики «Тест-опитувальник батьківського ставлення» А. Варги та В. Століна. Напрямок та тіснота взаємовпливу досліджуваних факторів і рівнів тривожності визначався за допомогою методу кореляції r-Пірсона. Згідно з отриманими результатами майже третина молодших школярів, які брали участь в експерименті, вирізнялись високим рівнем тривожності, зокрема: високий рівень загальної тривожності було констатовано в 31,5% дітей з ЕГ та в 26,8% – з КГ; середній рівень – в 40,9% школярів з ЕГ та в 40,8% з КГ; низький рівень – в 27,6% досліджуваних з ЕГ та в 32,4% – з КГ.

Теоретичний пошук засобів корекції тривожності молодших школярів був зорієнтований на вивчення можливостей арт-терапії, яка одночасно виконує як діагностичні, так і корекційні і розвивальні функції, та призначена допомогти людині шляхом створення арт-терапевтичного продукту під час взаємодії з мистецтвом (мистецтвами). Згідно з висновками вчених, арт-терапія є ефективною в корекції тривожності молодших школярів, оскільки сприяє творчому самовираженню, розвитку уяви, набуттю естетичного досвіду, вдосконаленню практичних навичок образотворчої діяльності, розвитку художніх здібностей; зменшенню втоми, покращенню емоційних станів та проявів; створенню позитивного емоційного настрою у групі дітей; трансформації негативних думок в позитивні; експериментуванню на символічному рівні з різними відчуттями, їх дослідженню та вираженню в соціально прийнятній формі; налагодженню процесу комунікації з іншими; створенню взаємовідносин між однолітками на засадах взаємного прийняття та емпатії; зверненню до проблем, які складно обговорювати; розвитку внутрішнього контролю; підвищенню рівня роботи адаптаційних механізмів; виправленню різних відхилень і особистісних розладів; використанню здорового потенціалу особистості, її внутрішніх механізмів саморегуляції та зцілення.

На підставі отриманих теоретичних висновків з метою зниження рівнів тривожності було розроблено програму психологічної корекції тривожності в молодших школярів засобами арт-терапії, призначеної для підвищення самооцінки, впевненості в собі, активності, розвитку навичок спілкування, саморегуляції емоційних станів, зниження рівнів страхів, проявів агресивності, імпульсивності з допомогою тренінгу, який складався з таких занять, як «Створюємо гарний настрій», «Друзям посміхаємось», «Я – твій друг», «Промінчик добра», «Посмішка», «Посмішка по колу».

Експериментальна перевірка запропонованої програми психологічної корекції тривожності у молодших школярів, що проводилась під час формувального експерименту, дала змогу підтвердити її ефективність. Після проведення дослідно-експериментальної роботи було виявлено помітні позитивні зміни щодо зниження рівнів тривожності: кількість учнів, які досягли низького рівня вираженості, зменшилась на 4,6% і становила 32,2%. Водночас на 9,7% зменшилось число молодших школярів з високим його рівнем (їх залишилось 21,8%). Натомість у контрольній групі були не такими помітними: число дітей з високим рівнем тривожності збільшилось на 1%, із середнім рівнем – на 3,9%, а з низьким рівнем – зменшилось на 4,9%.

Висновки. Особливості переживання тривожності молодшими школярами пов'язані з особливостями вікового та індивідуального розвитку особистості, пов'язаного з недостатньою сформованістю адаптаційних механізмів на цьому віковому етапі, та з їхніми життєвими обставинами: засвоєнням навчальної діяльності, нової соціальної ролі, нової якості міжособистісних відносин з іншими школярами та вчителем у системі «учень-учитель-завдання-оцінка». Особливою формою тривожності молодших школярів є шкільна тривожність, яка за широтою поняття включає в себе багато аспектів шкільного неблагополуччя та повністю локалізується в шкільній сфері. Це специфічний вид тривожності, результат взаємодії особистості із ситуацією, що пов'язана безпосередньо з шкільним навчанням, з різними складовими шкільної системи освіти і виявляється в таких переживаннях дитини, як хвилювання, підвищене занепокоєння з приводу навчальних ситуацій, спілкування з однокласниками, взаємин з учителями і батьками з приводу навчання.

Список використаних джерел

1. Захаров А.И. Как преодолеть страхи у детей / А. И. Захаров. - Москва: Педагогика, 1986. - 112 с.
2. Захаров А.И. Психотерапия невротизма у детей и подростков / А. И. Захаров. – Ленинград : Медицина, 1982. – 216 с.

УДК 159.9

ПРОЯВЛЕНИЕ СИНДРОМА ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ВЫГОРАНИЯ У МЕДИЦИНСКИХ РАБОТНИКОВ

Былинская Екатерина, соискатель степени «магистр»

специальности 1-23 80 03 «Психология», 1 курс, БрГУ имени А.С. Пушкина

Руководитель: Былинская Н.В., канд. психол. наук, доцент

В настоящее время интенсивное социальное, экономическое и культурное развитие современного общества существенно повышает требования, предъявляемые к работникам учреждений здравоохранения, основной целью которых является положительное влияние на личность пациента.

Цель исследования – проанализировать особенности проявления синдрома эмоционального выгорания у медицинских работников.

Изложение основного материала исследования. Существует множество точек зрения на психологические аспекты профессиональной деятельности медицинских работников. Одни авторы (А.Ф. Краснова [1]; Е.Е. Тен [2]; И.М. Виш [3]) высказывают мнение, что важными психологическими аспектами медицинской деятельности являются оптимизм, гуманизм, внимание, ответственность, деликатность, тактичность, аккуратность и вежливость. Другие авторы (Л.А. Верещагина [4]; Б.Д. Карвасарский [5]; И. Харди [6]) придерживаются позиции, что к аспектам медицинской деятельности следует отнести эмоциональную «окраску» полученной и осмысленной информации, умение хранить тайны пациентов, профессионализм и эмоциональную устойчивость. Третьи ученые (В.В. Знаков [7]; Л.А. Лещинский [8]; В.Е. Косачев [9]) подходят к психологическим аспектам профессиональной деятельности медицинских работников с позиции трудовой нагрузки, условий и содержания их труда, среди таких аспектов авторы указывают на физическую усталость, плохое настроение и неудовлетворенность работой, то есть в профессии медицинских работников важную роль играет их собственное психическое здоровье. В целом большинство психологических аспектов профессиональной деятельности медицинских работников включают важнейшие качества и черты личности – морально-волевые, этические, эстетические и интеллектуально-познавательные, в основе этих аспектов лежат взаимоотношения между людьми и обязанности, вытекающие из этих отношений.

ЗМІСТ

БЕЛІЧЕНКО У. Арт-терапія як засіб корекції тривожності молодших школярів	3
БЕЛІЧЕНКО У. Арт-терапія як засіб корекції тривожності молодших школярів.....	7
БЫЛИНСКАЯ Е. Проявление синдрома эмоционального выгорания у медицинских работников	10
БОРТНИК М. Психологічні особливості проявів інфантилізму в підлітковому віці.....	14
ВЛАСНОВА А. Психологічні особливості подружніх стосунків із різним типом прихильності у різні вікові періоди	17
ВОЙТОВИЧ К. Психологічний аналіз розвитку креативності в молодшому шкільному віці.....	20
ВОЛОЩУК В. Особливості організації театральної діяльності у психолого-педагогічному просторі	22
ГАВРИЛЮК О., НАЗРЕЦЬ Л. Вплив вікових особливостей на мотивацію навчальної діяльності школярів	25
ГНІВОШЕВСЬКА А., КУЛАКОВ Р. Психологічні особливості комп'ютерної залежності у підлітковому віці	28
ГРИЦЮК К. Причини булінгу у підлітковому віці	32
ГУРАНЕЦЬ А. Особливості взаємозв'язку психологічного благополуччя та адаптації студентів-першокурсників до навчання у ЗВО.....	34
ДАВИДЮК В., ХОМИЧ І. Роль спілкування у формуванні особистості	37
ДВОРАК Д., КУЛАКОВА Л. Психологічна профілактика боулінгу серед молодших школярів.....	39
ДЕМ'ЯНЮК В., КУЛАКОВА Л. Сепарація як феномен міжособистісних стосунків.....	43
ДЗЬОБА Ю. Теоретичний аналіз понять «одnodітні» та «багатодітна» родини	46
ДОЛЯ Т. Психологічні особливості проявів прокрастинації у дорослому віці	50
КЛИМЧУК І., КУЛАКОВА Л. Психологічний стрес сучасної молоді: чинники та особистісні детермінанти	53
ЛЕВЧЕНЯ В., НАЗРЕЦЬ Л. Пізнавальний інтерес як мотив навчально-пізнавальної діяльності школярів	56
МАРКОВА І. Емпіричне дослідження ціннісних орієнтацій у підлітковому віці.....	59
МИСАН Я. Основні підходи до розвитку творчої діяльності у сучасній педагогічній і психологічній науці	62
МИХАЙЛОВА Т. Емпіричне дослідження особливостей поведінки підлітків у конфліктних ситуаціях	65
МИХАЛЮК Ю. Референтна група однолітків як фактор прояву конфліктності в юнацькому віці	69
НОВОСАД Т. Проблема комунікативної компетентності майбутніх фахівців.....	72
ОЛЕКСІЙЧУК Д. Особливості ціннісної сфери підлітків	75
ОСТАПУК О. Вплив емоцій на успішність студентів	78

ПАВЛОВА Р., КУЛАКОВА Л. Вплив соціальних мереж на зміст ціннісних орієнтацій у підлітковому віці	81
ПАВЛЮК І., БЕРЕЗЮК Т. Психологічна допомога особистості методами арт-терапії	84
ПАЗДНІКОВА С. Психологічні чинники дезадаптації дітей молодшого шкільного віку.....	89
ПИЛИПЧУК І. Основні підходи до розуміння соціально-психологічної адаптації у сучасній психологічній науці	90
ПОЛЮХОВИЧ Т., БЕРЕЗЮК Т. Емоційний інтелект як складова професійної успішності майбутніх фахівців	93
ПОЛЯК К. Інноваційні підходи до управління сучасним загальноосвітнім навчально-виховним закладом	96
САВА О., КОРЧАКОВА Н. Пути формирования национального самосознания (Зарубежный опыт).....	97
САВЧУК В. Особливості самопрезентації студентів.....	99
САКОВСЬКА О. Особливості психологічного дослідження тривожності підлітків ...	102
САМЧУК І. Особливості корекції тривожності у ранньому юнацькому віці	104
СВИСТУН В. Особливості психологічної корекції шкільної тривожності молодших школярів	108
СЕМЕНЧЕНКО Р., КОРЧАКОВА Н. Емоційна направленість як чинник мізогінії	110
СОСОНЮК О., СОЗОНЮК О. Індивідуальні особливості регуляції і саморегуляції поведінки підлітка	112
ТАРАРОВА А. Сучасні підходи до організації навчально-виховного процесу в інклюзивному класі	115
ТИШИНСЬКА Я., ЮРЧУК О. Особливості використання спортивного танцю в процесі розвитку рухової активності дітей старшого дошкільного віку	117
ТРАЧИК М. Теоретичне та експериментальне вивчення експериментальне вивчення особливостей ігрової діяльності дітей на етапі вікових криз	119
ХОМА О., БЕРЕЗЮК Т. Психологічні підходи до вивчення феномену академічної прокрастинації у студентському віці.....	122
ЧИЧУК Ю. Вплив взаємостосунків із батьками на особистісний розвиток дитини ...	125
ЧОРНОУС Я., НАЗАРЕЦЬ Л.М. Психологічні умови впливу на формування пізнавального інтересу школярів.....	127
ШЕВЧУК О. Особливості психологічного дослідження самоствавлення підлітків ...	130
ШПРАХА Л., КУЛАКОВА Л. Психологічні умови впливу на формування пізнавального інтересу школярів	132
ЮЩУК А. Особливості міжособистісних стосунків у юнацькому віці	135
ЯКИМЕЦЬ М., КУЛАКОВА Л. Чинники психологічного благополуччя особистості.	137
ЛОНГІНОВА О., КОРЧАКОВА Н. Феномен співзалежності в аб'юзивних стосунках	141